

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

2016

Транспаренси Интернешнл – Македонија

СОДРЖИНА

Вовед

Преглед на работата на ТИ-Македонија

Проекти:

„Центар за совети и правна помош“ (Advocacy and Legal Advice Center)

„Зајакнување на Системот за национален интегритет во земјите од Западен Балкан и Турција, и следење на развојот на анти-корупциските напори“

„Застапување и заштита на пријавувачите, вклучувајќи ги медиумите и граѓанското општество“

„Мониторинг на трошењата од буџетите и политичките партии во предизборниот и изборниот процес“

„Сите заедно по патот до правда“

Активности во 2016 година

Користење на воспоставени кратенки во рамките на годишниот Извештај 2013

- Транспаренси Интернешнл – Македонија (ТИ–М)
- Центар за совети и правна помош (АЛАК)
- Индекс на Перцепција на корупција (ИПК)
- Глобалниот барометар на корупцијата (ГБК)
- Државна комисија за спречување на корупција (ДКСК)
- Национален систем за интегритет (НСИ)

Вовед

Transparency International - Macedonia

Проф. Д-р Слаѓана Тасева
Претседател

Динамиката која ја наметна политичката агенда после договорот во Пржино потпишан во ноември 2015 година длабоко се одрази на работата и на приоритетите на Транспаренси Интернешнел Македонија. Се посветивме на финализирање на истражувањето Систем за Национален Интегритет, како и на промоција и добивање на политичка поддршка за имплементирање на препораките од анализата, во услови кога Системот за Национален Интегритет беше целосно блокиран и нефункционален од повеќе аспекти. Во состојба на заробена држава Собранието беше нефункционално, Владата беше преодна и со институциите во состојба на длабока летаргија и минимално извршување на неопходните задачи, а Судството и Јавното обвинителство целосно посветени на прикривање на незаконитоста во работењето на функционерите кои беа под истрага на Специјалното јавно обвинителство. Со еден збор, ова беше година кога беше многу тешко да се подигне јавната свест за потребите од реформи, затоа што истите реално немаше кој да ги спроведува.

Една од приоритетите во текот на годината беше и следење на финансирањето на политичките партии и кампањи, за што ја дополнивме и постоечката методологија и резултатите покажаа висока нетранспарентност во финансирањето и трошењата на сите политички субјекти.

Заштитата на укажувачите целосно затаи и единствена придобивка остана Законот донесен во ноември 2015 година, во рамки на т.н. договор од Пржино. Само седум од институциите во државниот и јавниот сектор, пријавиле назначено лице кое ќе ги прима и проверува пријавите во самата институција, во рамки на заштитено внатрешно пријавување. Институциите надлежни да воспостават механизам за заштитено надворешно пријавување: Државната комисија за спречување на корупцијата, Јавното обвинителство, Министерството за внатрешни работи и Народниот правобранител во текот на годината не преземаа ништо.

Но сепак, нивото на информираност за потребите од реформи е зголемено, а наша натамошна грижа ќе биде тие вистински да се спроведуваат. Не само или единствено заради борбата против корупцијата, туку и како исчекор кон демократијата, владеење на правото, конкурентноста и се она што значи здраво општество. Затоа нашата работа во оваа насока и понатаму ќе продолжи.

Со почит,
Д-р. Слаѓана Тасева

Преглед 2016

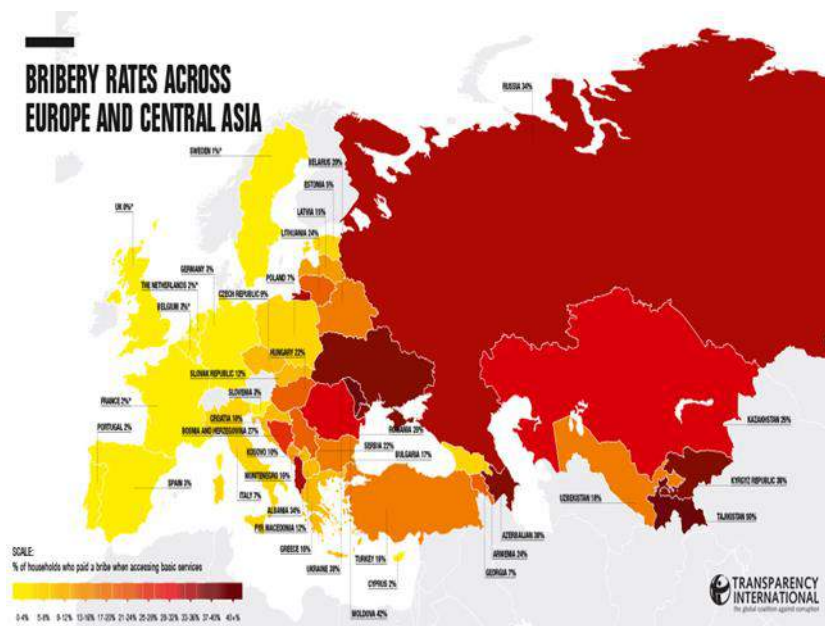
Корупцијата и понатаму претставува проблем од висок приоритет за Република Македонија. Правната рамка на Македонија ги гарантира граѓанските и политичките права на граѓаните и предвидува основни демократски процеси, меѓутоа тие правни одредби во практиката често се прекршуваат. Политичката криза која ја зафати Република Македонија, постепено се продлабочуваше, за да по вклучувањето на Европската Унија која помогна за постигнување договор меѓу лидерите на поголемите политички партии, на некој начин се надмина со одлуката за одржување на предвремени парламентарни избори на 11 декември 2016 година.

Транспаренси Интеренешнл Македонија активно ги следеше политичките случувања од повеќе аспекти и јавно се залагаше за транспарентност и отчетност на јавните институции. Во 2016 година ТИ-М испрати 326 барања за слободен пристап до информации од јавен карактер кои беа поднесени до институциите, од кои добиени се 264 одговори на барања. Поденесе 22 жалби до Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер и добиени се 22 одговори по жалби од страна на Комисијата, како и 31 претставки и ургенции до надлежните институции.

Резултатот од годинешниот Глобален барометар на корупцијата 2016 година за Република Македонија укажува дека „35 % од испитаниците во Македонија сметаат дека корупцијата/поткупот се една од трите најзначани проблеми со кои се соочува државата и кои Владата треба да ги адресира, додека 29 % од луѓето одговориле дека се плашат од последиците и тоа главната причина за непријавувањето на корупцијата“.

„Владите едноставно не прават доволно во борбата против корупцијата затоа што поединците кои се на врвот имаат корист од тоа. За да се прекине оваа длабоко проблематична врска помеѓу парите, моќта и корупцијата,

Глобалниот барометар на корупцијата 2016

властите мора да обезбедат поголема транспарентност, вклучувајќи и тоа кој ги поседува или контролира компаниите преку обезбедување на јавни регистри на сопственост” истакна Хозе Угаз, Претседател на Транспаренси Интернешнел.

Од друга страна, состојбата во однос на заштита на укажувачите на корупцијата (“Whistleblowers”) отсекогаш била во фокусот на работењето на ТИ-М. Ова прашање станува уште позначајно во контекст на активностите за охрабрување на граѓаните да пријавуваат случаи на корупција, кога е неопходно да се зајакнат заложбите за обезбедување на ефикасна и ефективна заштита.

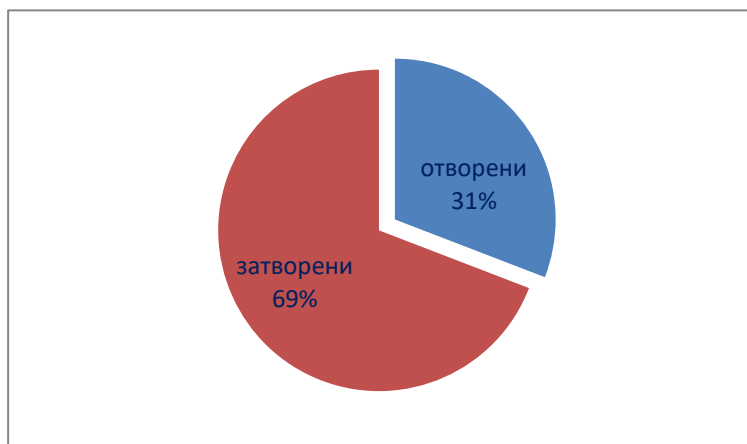
ТИ-М своите поставени цели кои се однесуваат на засилување на ефикасноста во превенција и борба против корупцијата ги оствари со спроведување на предвидените активности и утврдената динамика за 2016 година преку спроведување на следниве проекти:

- ✓ Центар за совети и правна помош“ (Advocacy and Legal Advice Center)
- ✓ Зајакнување на Системот за национален интегритет во земјите од Западен Балкан и Турција, и следење на развојот на анти-корупциските напори
- ✓ Застапување и заштита на пријавувачите, вклучувајќи ги медиумите и граѓанското општество
- ✓ Мониторинг на трошењата од буџетите и политичките партии во предизборниот и изборниот процес
- ✓ Сите заедно по патот до правда

Постигнати резултати АЛАК 2016

Во 2016 година Центарот за правна помош биле примени 171 лице од кои биле добиени 201 пријава за корупција во различни сектори на општеството.

Од вкупниот број на добиени пријави 201 завршени се 139 пријави со успешно постапување на задоволство од гледна точка на граѓаните.

Графикон бр. 1 Постапување по предмети на АЛАК канцеларијата

Проект: Центарот за совети и правна помош (АЛАК) на Транспаренци Интернешнл - Македонија

Во текот на 2016 година ТИ-М спроведе низа активностите врз основа на повеќегодишната стратегија, кои беа вклучени во рамки на неколку тековни проекти. Во нашиот фокус посебно се наоѓаа граѓаните и нивното охрабрување за да пријават случаи на корупција.

АЛАК Центарот активно делува во рамките на активности во однос на случаи кои се поврзани со корупција. ТИ-македонија на овој начин овозможува жртвите и сведоците на корупција да пријавуваат случаи и при тоа да добијат практични правни совети ко што им овозможуваат да поднесат официјални жалби до релевантните институции. Центарот за правни совети мотивира активно вклучување на граѓаните во борбата против корупцијата обезбедувајќи едноставни, веродостојни и одржливи механизми. Во нив граѓаните добиваат конкретна помош во форма на правна поддршка со исклучок на застапување на предмети пред суд. Во исто време, АЛАК Центарот од граѓаните и нивните оплаки добива информации преку кои ги идентификува слабостите во борбата против корупцијата во самиот систем и да се залага за реформи базирани на конкретни докази од жалбите на граѓаните. Овој Центар функционира како медијатор, овозможувајќи им на обичните граѓани да ги држат институциите одговорни, пренесувајќи ја нивната загриженост во системски промени.

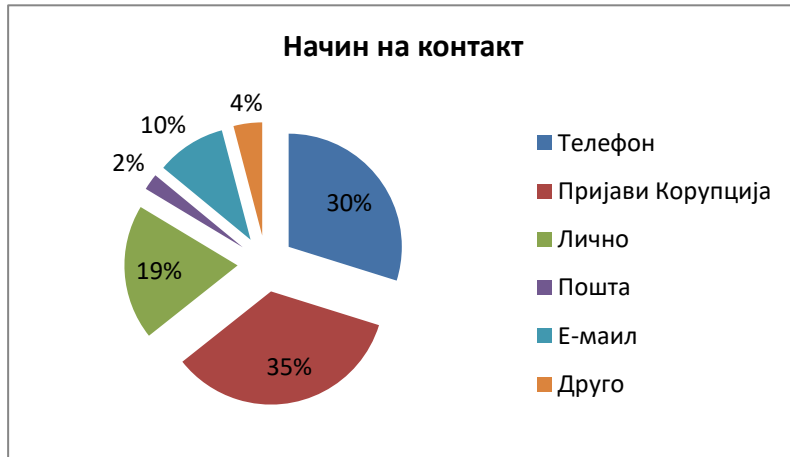
Главна цел на проектот е да се:

- подобри квалитетот на демократското управување преку овозможување на самите граѓани да учествуваат во борбата против корупција, ефективно да ги држат нивните влади одговорни и да придонесат во системските промени.

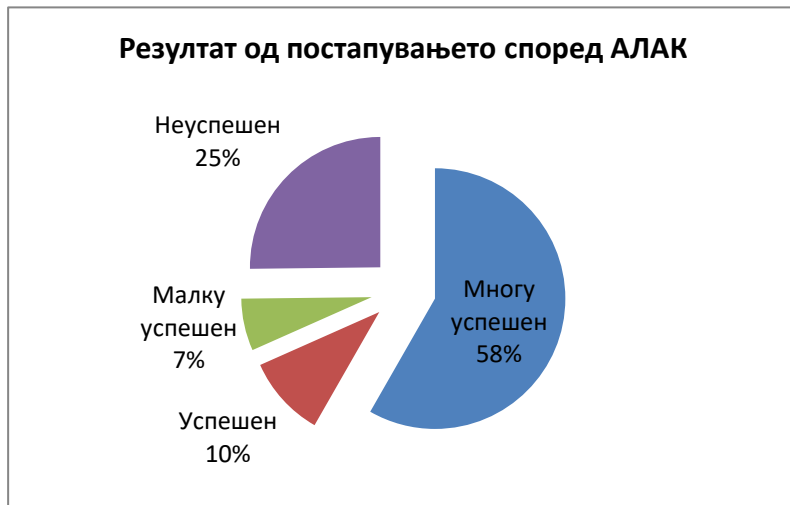
Краткорочни цели на проектот се:

- подржување на жртвите и сведоците на корупција да се справат со нивните оплаки, а со тоа да се држат институциите одговорни во имплементацијата на антикорупциските закони
- зајакнување на способноста и подготвеноста на институциите да добиваат но и да постапуваат по жалби поврзани со корупција

Илустрација на податоци во 2016

Графикон бр. 2. Начин на контакт на клиентите до канцеларијата на ТИ-М Алак

Графикон бр. 3 Резултати од постапувањето на ТИ-М Алак канцеларијата

- системски подобрувања (правни, административни и институционални) во борбата против корупцијата

Центарот за правни совети поврзани со корупција (ALAC) има четири главни компоненти кои ги остварува преку своите канцеларии:

- **Комуникација** со граѓаните: жртвите на корупција добиваат почетен совет за нивните права и доколку постои првично сомневање за корупција, клиентот се пренасочува на понатамошно правно советување. Ова се остварува преку овозможен личен пристап до канцелариите, телефонска линија, електронска пошта, пријави преку специјализиран веб портал (Пријави Корупција).

- **Правна помош** за граѓаните која им овозможува на граѓаните да ги искажат, развијат, поднесат и проследат нивните жалби со помош на професионален правник кој што е вработен во Центарот.

- **Застапување** на случаите кои се доставени до Центарот преку подигање на јавната свест за секторите и институциите за кои има најмногу жалби од страна на граѓаните, а со тоа се потенцира и привлекува вниманието на специфични правни и институционални слабости, за потоа да се достават препораки за подобрување или спроведување на антикорупциските закони.

- **Градење капацитети** им нуди поддршка на државните институции за зајакнување на нивните капацитети во процесирањето на жалбите.

Првата ALAC канцеларија беше отворена од страна на ТИ – М во 2003 година во Скопје и подоцна беше широко прифатена од страна на неколку организациите на Transparency International и се прошири во над 70 земји во светот.

Платформа – Пријави корупција

Платформата пријави корупција им овозможување на граѓаните да учествуваат во борбата против корупција користејќи нови електронски алатки, кои во исто време би придонеле за поголема одговорност на владините институции и спроведувањето на системските подобрувања.

Оваа Платформа во практична смисла поставува на сеопфатен систем за пријавување случаи на корупција користејќи нови медиуми и мобилна технологија базиран на Ushahidi платформа. ТИ-М во повеќе наврати преку медиумска кампања ги поттикнува граѓаните да пријавуваат корупција која што ја искусуваат или за која сведочат. Поднесувањето на пријави од страна на граѓани преку платформата „Пријави Корупција“ е значајната придобивка на ТИ-М во комуникацијата со граѓаните преку интернет и социјалните мрежи. На овој начин овозможен е едноставен, брз, ефикасен преглед на пријави, но и нивно запознавање со пријавите на други граѓани.

Мобилната апликација за Андроид и iPhone е сега достапна на македонски, албански и англиски јазик. Апликацијата им дозволува на корисниците да ги пријават случаите на корупција, да селектираат категории, локација или пак да ги листат веќе поставените пријави кои се прикачени на оваа страна.

Оваа апликација е прва од ваков вид на Балканот, но и во Европа. Пријавите се проверуваат од тимот кои работи на овој проект, а верификуваните ќе бидат поставени на веб сајтот www.prijavikorupcija.org, како и автоматски на оваа апликација. Апликацијата е достапна на Google Play преку оваа врска: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.korupcijasq.android.app>

Презентација на активностите на ТИ-М

Работилница за „Валидација на резултатите од извештајот на Национален Систем за интегритет – основни наоди, препораки и заклучоци“

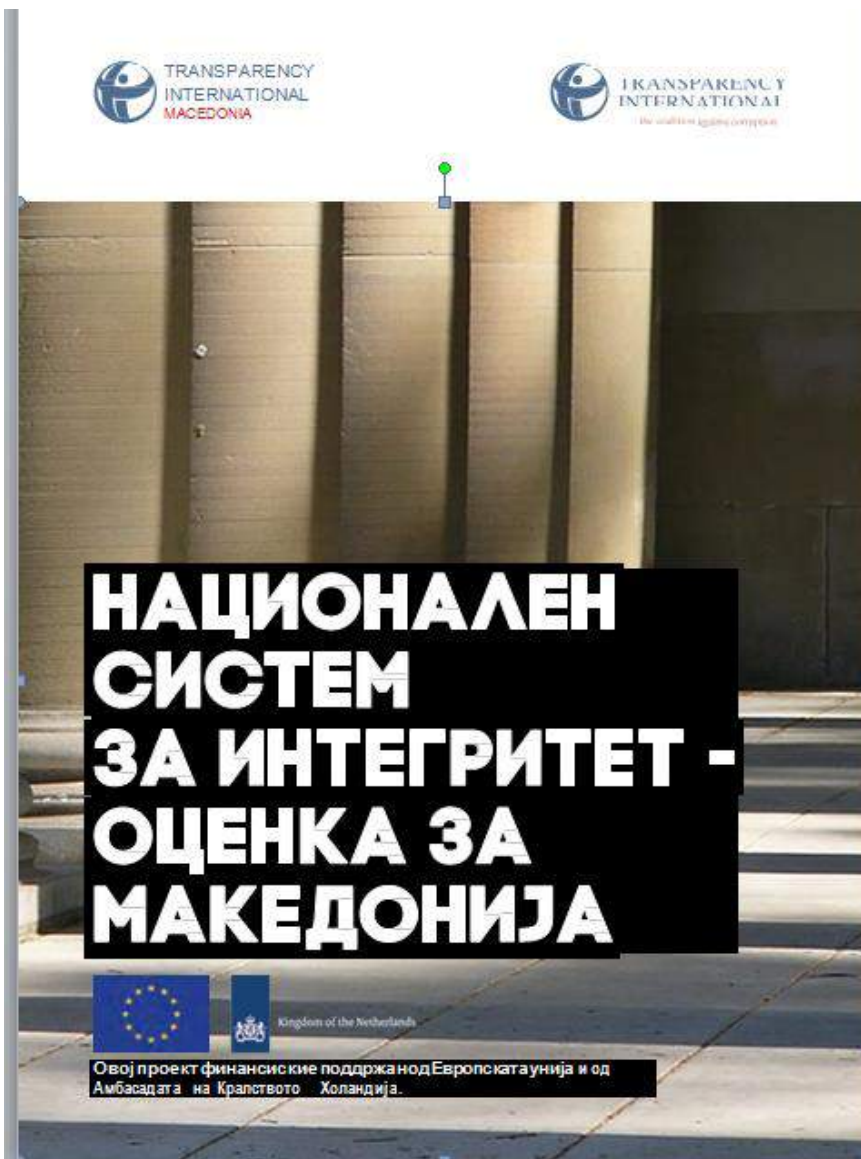
Промоција на наодите од истражувањето на Националниот систем за интегритет - оценка за Македонија.“

Проект: *Зајакнување на Системот за национален интегритет во земјите од Западен Балкан и Турција, и следење на развојот на анти-корупциските напори*

Национален систем за интегритет (НСИ) на Транспаренси Интернешнал е алатка за проценка, на сите клучни актери во борбата против корупцијата и се однесува на нивниот интегритет, транспарентност и отчетност. Во основа, НСИ го означува начелото на чинители и институции во една земја кои влијаат на тоа како земјата е управувана. Компонента за проценката на истражувањето се фокусира на евалуација на клучните јавни институции и сите релевантни чинители во борбата против корупцијата во однос на: (1) нивниот целокупен капацитет, (2) системите на внатрешно управување и процедури и (3) нивната улога во целокупниот систем на интегритет. Предмет на ова истражување беа 15 столбови: законодавна власт, извршна власт, судство, јавниот сектор, органи за спроведување на законот, Државна изборна комисија, Народен правобранител, Државен завод за ревизија, Државна комисија за спречување на корупција, Јавно обвинителство, политички партии, медиуми, граѓанското општество, приватниот сектор и јавни претпријатија.

Откако беше подготвен нацрт НСИ - оценката за Македонија, ТИ-М на 07 Април 2016 година, организираше работилница за „Валидација на резултатите од извештајот на Национален Систем за интегритет – основни наоди, препораки и заклучоци“. На работилницата беа презентирани клучните наоди од истражувањето и резултатите од квантитативни индикатори за силните и слабите страни на опфатените институции. Оваа работилница беше дел од консултативниот процес пред финализирање на резултатите од истражувањето. Учесниците на работилницата имаа можност да дадат свој придонес за конечно утврдување на резултатите во рамки на панел дискусија и работа во групи.

Откако беа земени во предвид сугестиите од страна на присутните учесници ТИ-М го финализираше извештајот и на 31 мај 2016 година ги промовираше наодиите од истражувањето на „Националниот систем за интегритет - оценка за Македонија.“

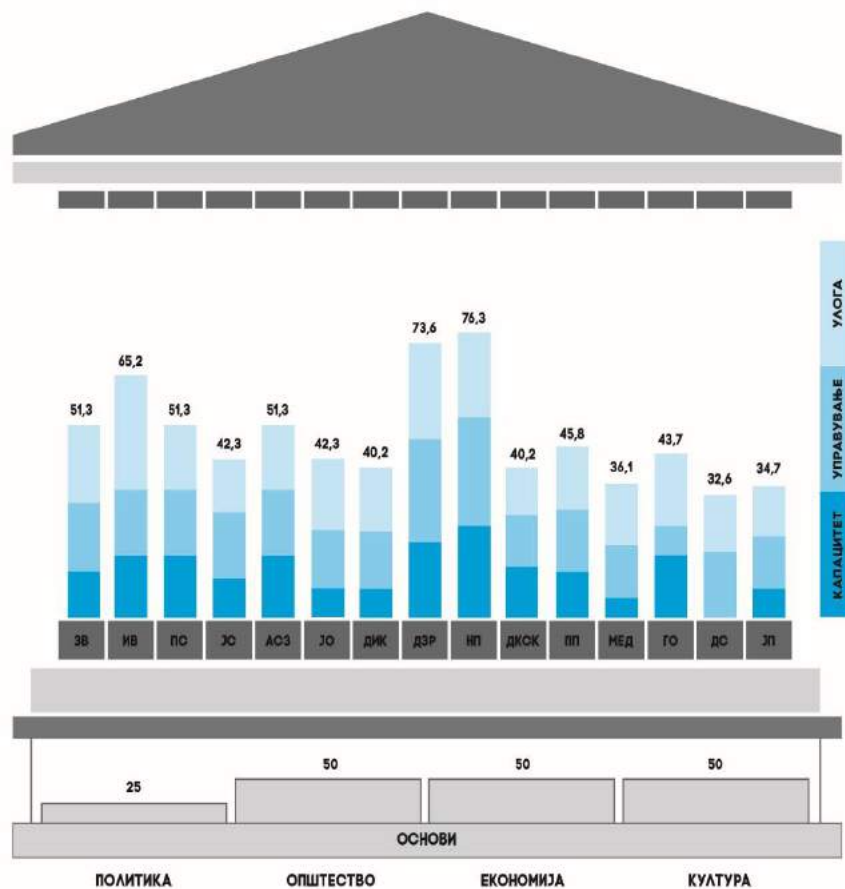
„Слабото спроведување на антикорупциските закони, недостигот на владеењето на правото, ограничената институционална соработка, како и сериозните недостатоци во практиките на институциите во однос на независноста, транспарентноста, интегритетот и отчетноста“ се клучните проблеми кои беа наведени во *Национален систем на интегритет – Оценка за Македонија* истражување кое беше спроведено од ТИ-Македонија.

Оценувањето на НСИ покажува дека и покрај тоа што Македонија има добра правна рамка за борба против корупцијата, има слабо спроведување на антикорупциските закони каде се утврдија значителни разлики во резултатите од показателите за „правото“ и „практиката“. Во клучните наоди од истражувањето и резултатите од квантитативни индикатори за силните и слабите страни на опфатените институции се утврди дека најсилни столбови во Република Македонија се Државниот завод за ревизија и Народниот правобранител. Двете се независни институции и забележуваат најдобри оценки во сите столбови кај показателите за внатрешно управување (транспарентност, отчетност и интегритет). Показателите покажуваат дека Државниот завод за ревизија има доволен капацитет и игра релативно силна улога во борбата против корупцијата, иако Народниот правобранител нема доволно капацитети да ги врши своите должности.

Извршната и законодавната власт се особено силни од аспект на нивниот капацитет и нивната позиција во борбата со корупцијата. Извршната власт, исто така, во голема мера независна – всушност, а показателите покажуваат дека структурите на внатрешно управување на извршната власт, кои треба да промовираат транспарентност, отчетност и интегритет се слаби. Законодавната власт е премногу слаба од аспект на внатрешното управување. Недостатоците во независноста на законодавната власт и правосудството и нивниот неуспешен надзор над извршната власт покажуваат критични недостатоци во системот на контрола.

Државните институции што имаат задача за спречување и борба против корупција, а тоа се ДКСК и Јавното обвинителство, се исклучително слаби и немаат соодветни ресурси и систем за внатрешно управување. Слабоста на

НАЦИОНАЛЕН СИСТЕМ ЗА ИНТЕГРИТЕТ

Графикон 2. Национален систем за интегритет – оценка за Македонија

државните институции е резултат на целосното непостоење на политичка волја за справувањето со корупцијата. Ова е од особена важност бидејќи недржавните чинители што би требало да служат како чувари, како што се медиумите и деловниот сектор, се меѓу најслабите столбови во Република Македонија. Чинителите од граѓанскиот сектор и политичките партии покажуваат слаби резултати во сите показатели, особено оние во врска со внатрешното управување и немаат капацитети да спроведуваат контрола на владините институции. Агенциите за спроведување на законот не се независни. Им недостасуваат структури за внатрешно добро управување и не можат да ја вршат својата улога за испитување и гонење на корупцијата.

НИС проценката прикажана во графиконот бр. 2 дава детална евалуација на силните и слабите страни на институциите во форма на сеопфатениот извештај за земјата кој вклучува низа квантитативни индикатори за секоја институција.

Резултатите од овој извештајот ќе се користат како алатка за следење и мерење на напредокот во текот на времето, за потоа да се споредат перформансите низ институциите и да се идентификуваат добрите и лошите практики. Сите препораки кои се произлезени од ова истражување ќе бидат доставени до надлежните институции со цел превземање на понатамошни чекори и пронаоѓање на системски решенија со што ќе се допринесе кон градење на здрав и цврст систем на национален интегритет кој ќе биде ефикасен во борбата против корупцијата.

ОВОЈ ПРОЕКТ ФИНАНСИСКИ Е ПОДДРЖАН ОД ЕВРОПСКАТА УНИЈА
И ОД АМБАСАДАТА НА КРАЛСТВОТО ХОЛАНДИЈА.

На 7 ноември 2016 ТИ-М го објави Документот за јавни политики „**ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА - Надлежностите и капацитетите за изготвување и ефективно одржување на Избирачкиот список**“. Во документот се дава краток хронолошки осврт на проблемите во поглед на избирачкиот список во Република Македонија, анализирајќи ги законските измени во Изборниот законик, улогата и надлежностите на ДИК во поглед на Избирачкиот список, како и практичната примена на новите нормативни решенија. Анализата воедно посочува одредени препораки и предлози кои се однесуваат на неопходноста Република Македонија да обезбеди соодветни услови за остварување на избирачкото право на секој граѓанин токму преку организирање на легитимни избори и почитување на основните демократски вредности.

Во овој работен документ издвојуваме неколку клучни препораки кои се однесуваат на Избирачкиот список и за кои сметаме дека ќе придонесат кон одржувањето на кредибилни предвремени парламентарни избори во Република Македонија:

- Обезбедување независност на работата на ДИК, со цел непречено и без политички влијанија да се спроведат нормативните овластувања во поглед на ажурирањето на Избирачкиот список;
- Подготвување протокол за ефикасна и ефективна комуникација помеѓу надлежните институции за соодветно ажурирање на податоците;
- Воспоставување унифициран начин на водење евиденција помеѓу надлежните институции;
- Активно учество на граѓанските организации во Избирачкиот процес, следење на работата на ДИК преку отворени седници и продолжување на практиката за транспарентно објавување на сите донесени одлуки од седниците на ДИК;
- Зголемување на довербата кај граѓаните во институциите што се надлежни за спроведување на изборите;
- Поддршка од страна на надлежните институции за специјалниот јавен обвинител, со цел разоткривање на изборен криминал;
- Усогласување на сите закони кои се поврзани со изборите, како што се: Закон за живеалиште и престојувалиште, Закон за лични карти, Закон за општа управна постапка и Закон за управни спорови.

9-ти декември Меѓународен ден за борба против корупција

Транспаренси Интернешнл – Македонија по повод 9-ти декември Меѓународниот ден за борба против корупција укажува дека борбата против корупцијата треба и понатаму да биде клучен приоритет на сите носители на политички функции, на институциите и на судството со цел да се надмине постоечката политичка криза предизвикана пред сè поради укажувањата за корупција.

„Слабото спроведување на антикорупциските закони, недостигот на владеењето на правото, ограничената институционална соработка, како и сериозните недостатоци во практиките на институциите во однос на независноста, транспарентноста, интегритетот и отчетноста“ се клучните проблеми наведени во Национален систем на интегритет – Оценка за Македонија, истражување кое беше спроведено од ТИ-Македонија. Меѓународната заедница во повеќе наврати апелираше дека токму непостоењето на политичка воља за справувањето со корупција во државата се покажа како значаен проблем кој може да ги доведе во прашање Евро-атлантските интеграции на државата.

Проектот „Закрепување на Националниот систем на интегритет во земјите од Западен Балкан и Турција, и следење на развојот на антикорупциските напори“ е поддржан од Европската унија и од Амбасадата на Кралството Холандија. За содржината на овој документ одговара Транспаренси Интернешнл - Македонија и во никој случај не може да се смета како став на Европската Унија и на Амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија.

Kingdom of the Netherlands

По повод 9-ти декември Меѓународниот ден за борба против корупција, во 2016 година беа инсатириани флаери во дневниот весник „Слободен печат“. На овој начин ТИ-М упати порака до граѓаните дека единствено преку превземање на конкретни мерки со взаемно вклучување на сите чинители во националниот систем може да се придонесе кон успешна борба против корупцијата.

Токму на овој ден апелираме до целокупната јавност и посочуваме дека од големо значење за развојот на демократските процеси во државата е поставување на следниве стратешките приоритетни и системски реформи:

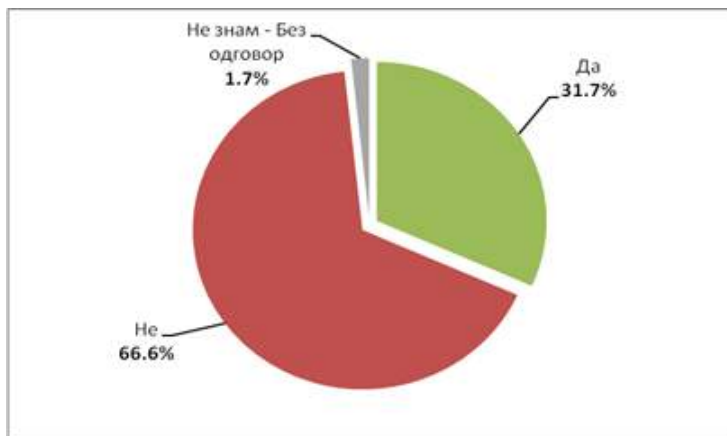
- Владата да обезбедни ефективна отчетност, интергитет и етичко однесување на министрите и функционерите на извршната власт.
- Владата да воведат алатки за граѓаните да обезбедат увид и да ја зголеми транспарентноста на јавното трошење.
- Собранието треба да ги повика на одговорност службените лица кои ги назначиле да ги водат антикорупциските политики.
- Државната комисија за спречување на корупција треба да обезбеди објавување на својата практика и своите објаснувања на одлуки, особено на одлуките поврзани со политичко финасирање, судирот на интереси и анкетните листови.
- Судскиот совет треба да обезбеди целосно спроведување на назначувањето и на унапредувањето на судии врз основа на заслуги, со што би де зајакнале независноста, непристрасноста и интергитетот на судставото.
- Јавното обвинителство треба да обезбеди точни и навремени информации во врска со гонењето на случаите на корупција, како и за случаите што се поврзани со незаконски прислушкуваните разговори.
- Владата треба да ги подобри и да ги направи транспарентни постапките за консултации во врска со политиките со групи граѓански организации.
- Здруженијата на новинари треба да предложат законски измени за зајакнување на етичкото однесување и на интегритетот на медиумите и на новинарите.

Наоди од второто истражување на јавно мислење за ставовите на вработените граѓани во Република Македонија за пријавување на неетичко, неморално и незаконско однесување во фирмите и во институциите

Во рамките на оваа анкета првично имавме за цел да ја утврдиме информираноста на граѓаните за законот за укажувачите и поради тоа прво им беше поставено прашањето: „Во Република Македонија е донесен Закон за заштита на укажувачи дали знаете за тоа?„

Како што може да се забележи и на самиот графикон подолу, **31,7%** од испитаниците одговорија дека се запознаени со законот за заштита на укажувачите, што е и изненадувачки голем процент за така нов закон, додека пак **66,6%** од испитаниците се изјаснија дека не се запознаени со законот.

Графикон 4: Во Република Македонија е донесен Закон за заштита на укажувачи дали знаете за тоа?

Проект: Застапување и заштита на пријавувачите, вклучувајќи ги медиумите и граѓанското општество - финансиски подржан од страна на Амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија.

Транспаренси Интернешнл - Македонија со проектот „Застапување и заштита на пријавувачите, вклучувајќи ги медиумите и граѓанското општество„ ја препозна потребата од воспоставување на систем на заштита на whistleblowers во Македонија и започна со реализација на проектот во времетраење од две години, во период од 15 ноември 2014 - 15 ноември 2016. Основна цел на проектот е застапување и поттикнување на државата да воспостави правна и институционалната рамка и ефикасен систем за заштита на лицата укажувачи т.н. whistleblowers. Во период од две години ТИ-М во рамки на проектот спроведе низа активности кон подигање на свеста, подобрување на легислативата и практиката во однос на заштитата на укажувачите во Република Македонија.

Во рамките на проектот беше подготвена е компаративна анализа на Законот за спречување на корупција од аспект на whistleblower, беше обезбеден пристап на граѓаните за користење на алатката Пријави корупција, додека канцеларијата на ТИ-М од вкупната броја на добиени пријави 15,6 % беа пријави поднесени од страна на укажувачи.

Спроведени беа две истражувања на јавно мислење каде беа опфатени 800 вработени граѓани: ставовите на вработените граѓани во Република Македонија за пријавување на неетичко, неморално и незаконско однесување во фирмите и во институциите. Првото истражување беше спроведено во јануари 2015 година на почетокот на проектот, кога во Република Македонија сеуште немаше системска заштита на лицата кои заради заштита на јавниот интерес пријавиле и на тој начин алармирале дека е извршено, се извршува или е веројатно дека ќе се изврши кривично дело или друго незаконито и недозволиво постапување. Додека, второто истражување се спроведе при крајот на проектот односно во октомври 2016 година, откако беше донесен Законот за заштита на укажувачите.

Работилница на тема „Нормативната и институционална рамка за заштита на укажувачите во Македонија“

Работилница на тема „Усогласување на Законот за заштита на укажувачи со препораките на Венецијанската комисија“.

Во текот на 2016 година организираше две работилници и една завршна тркалезна маса на тема поврзана за заштита на укажувачи.

✓ На 11 април 2016, ТИ-М организираше работилница на тема „Нормативната и институционална рамка за заштита на укажувачите во Македонија“ каде 24 претставници од засегнатите страни имаа можност да дискутираат на оваа тема и дадат свој личен придонес. Свиркач (whistleblower), или според македонското законодавство, укажувач, е израз за храбар поединец, кој од високо морални причини одлучува, со сиот ризик по сопствената кариера, јавно да проговори за незаконските или неетичките дела направени во некоја компанија или институција. Законот за заштита на укажувачи стапи во сила како еден од условите што мораше да се исполни според Договорот од Пржино. Со него конечно се гарантира заштитата на тие што ќе пријават сомнеж за незаконско или недозволено постапување со кое се загрозува јавниот интерес. Улогата на укажувач може да ја има вработен, кандидат за волонтер или практикант, лице кое по кој било основ е ангажирано од институцијата или има соработка, или, пак, користело услуги од неа. Претставниците од институциите нагласија дека не се подготвени за имплементација на законот, бидејќи се уште не се обезбедени финансии за создавање на услови за примена на законот, односно обезбедување на кадровско решение и соодветни услови за работа. Речиси сите учесници се согласија дека тоа што се остава можност да се открие идентитетот на укажувачот, односно тоа може да се случи со одлука на судијата, ќе ги одвраќа граѓаните да пријавуваат корупција или незаконско работење во институцијата во која работат или со која соработуваат.

✓ На 27 септември 2016 година беше организирана работилница на тема „Усогласување на Законот за заштита на укажувачи со препораките на Венецијанската комисија“. На работилницата се дискутираше за потребата од усогласување со препораките на Венецијанската комисија, за кои ќе се предложат модалитети или алтернативи со кои овие препораки би можеле да бидат вградени. На овој настан присуствуваа 41 претставник од институции, бизнис секторот, граѓански сектор и медиумите. Тасева која истакна дека институциите мора да вложат напори во поглед на соодветна имплементација на законот за Заштита

Работилница на тема „Усогласување на Законот за заштита на укажувачи со препораките на Венецијанската комисија“.

Тркалезна маса на тема „Спроведувањето на Законот за заштита на укажувачи – искуства и предизвици“

на укажувачи, но, од друга страна и негово усогласување со препораките на Венецијанската комисија, за кои ќе се предложат модалитети или алтернативи со кои овие препораки би можеле да бидат вградени. До присутните се обрати и Амбасадорот на Кралството Холандија Н.Е Воутер Пломб кој посочи дека пријавувањето е навистина важно прашање бидејќи со обезбедување на заштита на пријавувачите и со овозможувањето истите да пријават корупција и различни измами се брани јавниот интерес. Во Холандија кога се носи одреден закон секогаш се водат дискусии и се донесуваат со консензус, и откако ќе биде донесен понатаму се разгледува и се носат измени. Имајќи ги предвид препораките од специјализираните тела како што е Венецијанската комисија, од посебно значење е тоа што Република Македонија направи клучни чекори во однос на овој закон а особено поради тоа што политичките партии изразија волја да се справат со ова прашање. Амбасадорот исто така изјави и дека се надева дека политичките партии ќе ги исполнат своите заложби кои ги направија со договор од Пржино.

- ✓ Тркалезна маса на тема „Спроведувањето на Законот за заштита на укажувачи – искуства и предизвици“ се одржи на 14 ноември 2016 година. „Законот за заштита на укажувачите е донесен точно пред една година, но не се спроведува целосно во пракса. Институциите не им обезбедуваат заштита на вработените кои би сакале да пријават незаконско и неетичко однесување внатре во компанијата. Законот нема да заживее сè додека не се имплементира подеднакво од сите и подеднакво за сите, без никаква селективност и толеранција кон некои“, изјави Слаѓана Тасева, претседател на ТИ-М. На настанот беа споделени искуствата од моментот на донесување на Законот до денес, беше укажано дека институциите мора да создадат соодветни услови, да го почитуваат Законот, а со тоа и да им дадат шанса на луѓето, односно на вработените да пријавуваат незаконско однесување. Имено, 65 претставници од институции, невладини организации и медиуми имаа можност да дискутираат за имплементацијата на законот и предизвиците со кои се соочуваат институциите. Воедно од присутните

Лифлети со основни информации во врска со новиот Закон за заштита на укажувачите

Публикација „Заштита на укажувачите – можности и практика“

беше нагласено дека сите институции се одговорни за спроведување на Законот и треба да воспостават заштитено пријавување, односно треба да имплементираат механизам кој ќе мора да почне да функционира со цел целосна заштита на укажувачите.

ТИ-М спроведе серија на активности за јавно застапување со цел остварување на соработка со надлежните институции (ДКСК, Министерство за внатрешни работи, Јавно обвинителство на РМ и Народен правобранител) за надворешно пријавување согласно Законот за заштита на укажувачи.

Во финалната публикација е опишана состојбата во Република Македонија од аспект на проблемот и потребата за носење на Закон за заштита на укажувачите, правната рамка за заштита на укажувачите, имплементацијата на законот за заштита на укажувачите и објавените истражувачки новинарски стории. Оваа публикација беше доставена во 200 примерока до сите засегнати страни.

Сите настани беа следени од страна на медиумите.

Има ли недостатоци во Законот за свиркачи?

11.04.2016 | 12:35 Македонија Прочитано: 422

Законот за заштита на укажувачи на корупција, кој е на сила од 18-ти март, овозможува целосна заштита на идентитетот на „свиркачите“.

Но, според Славана Тасева од „Транспаренси интернешнал“ улогата на институциите кои треба да ја обезбедат заштитата на овие лица не е до крај дефинирана.

Од друга страна, пак, претставникот од канцеларијата на Народниот правобранител ги истакна недостатоците во Законот, кои, како што рече, би можеле да ги предомислат потенцијалните укажувачи.

Поставени билборди во Скопје на централни градски локации

Објава на истражувачка сторија во неделникот „Фокус“

Спроведена е кампања за подигање на јавната свест на граѓаните на Р. Македонија каде преку:

- Поставување на билборди на три локации во Скопје
- Поставување на банер на интернет портал
- Печатење на лого со порака „Пријавување без последици“ на постери, лифлети и свирчиња.
- Објави во печатени медиуми и инсертирање на флаери во дневен весник каде граѓаните беа информирани за законските и институционални механизми за заштитено укажување;

Од друга страна, во соработка со истражувачки новинари ТИ-М во 2016 година објави десет истражувачки стории засновани на пријави од страна на укажувачи:

1. Што се крие зад мистеријата со акциите во „Фершпед“?
2. Министерството за правда ги замолчува „свиркачите“?
3. Повеќе од две години чекаат решенија за државни службеници
4. Кога правдата им врти грб на праведните
5. Банкарски работници и бизнисмени измамници со кредити
6. Домашни „свиркачи“ сведочат во Брисел
7. Кратовска фирма одбива да исплати отштета за смрт на работник
8. Десет години пријавува криминал во охридската полиција, МВР молчи!
9. Една година од Законот за заштита на укажувачите
10. Укажувач алармира за милионски криминал

Овие стории беа ре-објавени 78 пати во медиуми на македонски и албански јазик.

Проектни активности:

Прес конференција на 12 декември 2016 веднаш по одржувањето на предвремениот парламентарен избор на 11 декември 2016

Проект: „Мониторинг на трошењата од буџетите и политичките партии во предизборниот и изборниот процес“

Овој проект се спроведе во соработка со ТИ-М и Центарот за економски анализи (ЦЕА) со финансиска поддршка од Амбасадата на Кралството Холандија во Македонија. Проектот овозможи развој на методологија и алатки за следење на трошоците на политичките партии во политички маркетинг во предизборниот и изборниот процес. Тимот на ТИ-М изработи посебна методологија, преку која ќе се врши мониторинг на трошоците на политичките партии во политички маркетинг на локално и национално ниво. При изработката на методологијата земено се во предвид: број на жители во населеното место, површината која ја зафаќа населеното место, бројот на избирачки места и бројот на гласачи заведени во избирачкиот список.

Методологијата е составена од два дела:

1. Мониторинг на трошоци за маркетинг активности на политичките партии во предизборен и изборен процес на национално ниво;
2. Мониторинг на трошоци за маркетинг активности на политичките партии во предизборен и изборен процес на локално ниво.

Според оваа методологија ќе се врши мониторинг на следните маркетинг активности на политичките партии:

Национално ниво	Локално ниво
ТВ кампања	Локална ТВ кампања
Радио кампања	Локална Радио кампања
Кампања во печатени медиуми	Кампања во локални печатени медиуми
Интернет (online) кампања	Надворешно (outdoor) рекламирање
Надворешно (outdoor) рекламирање	Митинзи на политички партии
Собир на граѓани	Собир на граѓани
Митинзи на политички партии	Пропагандни материјали
Пропагандни материјали	Закуп на партиски простори

Пресс конференција на ТИ-М одржана на 26.12.2016

**ТРОШОЦИ ЗА ТВ РЕКЛАМНА КАМПАЊА
(НАЦИОНАЛНИ ТЕЛЕВИЗИИ)**

Извадок од презентацијата објавена на прес конференција на 26 декември 2016

За потребите на развиената методологија креирани се повеќе алатки (документи, бази на податоци, excel алатки), прашалници и формулари за мониторинг на локално и национално ниво, кои ќе овозможат платформа за следење на трошоците за маркетинг активности на политичките партии.

Од страна на експертскиот тим на ЦЕА беше развиена методологија за следење на трошењата од буџетот на централно и локално ниво во Република Македонија (РМ) во предизборниот и изборниот период за предвремените избори. Развивањето на ваква методологија е од посебен интерес за РМ имајќи предвид дека ваква активност до сега не била спроведена во државата. Методологијата се состои од два дела:

1. Мониторинг на буџетските трошења на централно ниво (извршување на буџетот и следење на објави на буџетски корисници).
2. Мониторинг на буџетските трошења на локално ниво (мониторинг на квартално извршување на општинските буџети и мониторинг на капиталните/оперативните расходи), о мониторингот на локално ниво има и компонента на следење на трошењето на локално ниво од единиците на локална самоуправа, буџетските единки и комуналните претпријатија од страна на обучени локални набљудувачи.

Методологијата што ќе ги следи трошењата и најавите за трошења од владата, буџетските корисници, нивните претставници, локалната самоуправа (избран примерок), комуналните претпријатија (избран примерок) и нивните претставници ќе биде имплементирана од Transparency International Macedonia, ЦЕА и од партнерски организации-локални набљудувачи. За реализација на развиената методологија во изминатиот период беа креирани неколку алатки (Google forms, excel алатки, база на податоци), прашалници и формулари кои на локалните набљудувачи, на ЦЕА и ТМ ќе им овозможат платформа за следење на јавните расходи во периодот кој следи.

Во рамките на овој проект во 2016 година беа подготвени месечни извештаи и организирани седум прес конференции, додека финалниот извештај кој се одесува на „СЛЕДЕЊЕ НА БУЏЕТСКИТЕ РАСХОДИ ВО ПРЕД – ИЗБОРНИОТ И ИЗБОРНИОТ ПЕРИОД,“ ќе биде подготвен во текот на 2017 година.

Проектни активности:

Отварање на канцеларијата на Комитетот за заштита на правата на лицата кои се сметаат за жртви на правосудниот систем

Проект „ Сите заедно до правдата“

ТИ-М во соработка со здружението Зелена Лупа, започнаа со реализација на граѓанската акција „СИТЕ ЗАЕДНО ПО ПАТОТ ДО ПРАВДАТА“, која што е поддржана преку програмата за развој на граѓанското општество на „Цивика Мобилитас“. Проектот се однесува на детална независна Експертска анализа на правосилни судски предмети, лоцирање на критичните точки во правосудниот систем врз база на факти и конкретни примери и утврдување на потребата од промени и подобрувања на состојбите во правосудниот систем со прецизни насоки во кои делови треба да се стави акцентот и вниманието.

На 14 јуни 2016 година официјално започна со работа канцеларијата на Комитетот за заштита на правата на лицата кои се сметаат за жртви на правосудниот систем. Целта на оваа акцијата е да се даде придонес кон подигањето на јавната свест во државата за реформа на правосудниот систем, како и за потребата од правични судски процеси без дискриминација (политичка, етничка, родова, сексуална итн.). За потребите на акцијата ќе се започне со креирање на регистар и секој граѓанин кој што се чувствува жртва на правосудниот систем, без разлика дали лично или пак преку член на неговото семејство, ќе може да се обрати во канцеларијата каде што ќе биде примен од страна на административното лице.

Преку овој проект, за прв пат ќе се направи независна стручна експертска анализа на 12 правосилни судски пресуди, и преку конкретни примери ќе бидат дефинирани слабостите на македонскиот правосуден систем кој е предмет на постојана критика. Овој проект ќе биде добра основа и појдовна точка за идните процеси на подобрување на капацитетите и интегритетот на македонското судство.

Со промовирање на градењето на мрежата и повикот за приклучување ќе се отвори вратата за сите заинтересирани страни со цел поголем број на граѓани да бидат информирани за акцијата, а воедно и да бидат мотивираат за нивна вклученост во активностите на истиот. Во првиот дел од средбата на присутните им беше презентираан концептот на проектот и формирањето на Експертски совет кој ќе биде составен од независни реномирани експерти кои ќе изградат критериуми за избор на предмети и методологија за анализирање на предметите.

Видливост на ТИ-М во 2016 година

<i>Прес конференции</i>	9
<i>Тркалезни маси, работилници, промоции и дебати</i>	5
<i>Известување до медиуми</i>	7
<i>Објавени истражувачки стории</i>	10

Присуство на ТИ-М во медиумите

Значаен сегмент на работата на ТИ-М е информирањето на граѓаните за актуелни теми поврзани со транспарентноста и отчетноста на институциите на локално и национално ниво, јавно говорење за случаите кои се поврзани со корупција, како и активностите кои ТИ-М ги спроведува во насока на јавно застапување и креирање на политики за превенција и сузбивање на корупција.

Проф. Д-р Слаѓана Тасева, Претседател на ТИ-М, преку прес конференции, тркалезни маси, дебати, известување до медиумите и одговарање на новинарски прашање се обрати до граѓаните на РМ. Во неколку наврати Проф. Д-р Тасева истакна дека “особено е значајно да се охрабрат граѓаните да пријавуваа случаи на корупција. Но исто така го потенцираше и фактот дека само со меѓусебна поддршка, заеднички, може да се постигнат напредок во борбата против корупцијата, а со самото тоа и да се овозможи владеењето на правото и развојот на демократијата.” Нејзините изјави и коментари беа објавени во 75 медиумски изјави и презентации во ТВ (Алсат М – емисија 360 степени, Канал 5, Телма, 24 вести, ТВ 21, МТВ), како и во печатени и електронски медиуми.

ТИ-М иницираше и низа други активности меѓу кои и испраќање на писма за соработка до Државната комисија за спречување на корупција, Јавното обвинителство на Република Македонија, Министерството за внатрешни работи и Народниот правобранител. ТИ-М на овој начин ги информираше одговорните лица и институциите за прашања во поглед на заштитата на укажувачите и примената на законските одредби кои се однесуваат за надворешното пријавување. Дополнително, ТИ-М во неколку наврати реагираше до Претседателот на Република Македонија, Државниот завод за ревизија и Министерството за информатичко општество и администрација на прашања кои се од витален интерес за напредокот на РМ во борбата против корупцијата. Овие реакции беа испратени до медиумите и воедно објавени на веб страната на ТИ-М.

Презентација на случајот во медиуми:

Прес конференција одржана на 18 ноември 2016 година

Подетални информации околу случајот можете да добиете на следниов линк:
http://www.transparency.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=1216&Itemid=57

Случај: Нерегуларности во работењето на банкарскиот сектор во корист на поединци

Она што Транспаренси Интернешнел во јануари оваа година го започна како случај Кубус в.с. Комерцијална Банка АД Скопје, во изминатиот период од 10 месеци прерасна во случај од кој можат да се согледаат многубројни неправилности во работењето на банкарскиот сектор. Анализите на ТИ-М, кои ги правиме во соработка со правните застапници и консултатнти на оштетените, покажаа дека:

- Станува збор за многубројни финансиски трансакции кои потекнуваат од кредити и позајмици;
- Во финансиските трансакции се вклучени поголем број на банки, компании и лица кои се деловно, сопственички и управувачки поврзани со банките;
- Од анализа на трансакциите и движењето на парите може да се согледа еден модел или модус операнди на финансиски инженеринг, кој има за цел да овозможи поединци поврзани со банките, да го искористат незаконското банкарско работење со цел да се стекнуваат со имотна корист;
- Имотната корист се стекнува на штета на компании кои се користат како прикривачи за незаконитостите во работењето, но и на штета и за сметка на другите акционери во банките.
- Трансакциите се спроведувани и контролирани од лица вработени во банкарскиот сектор и добро упатени во банкарското работење, како и од лица поврзани со банките.
- Познавањето на законите и регулативата за банкарско работење но и искуството дека таа несоодветно се применува, овозможиле овие лица непречено да спроведуваат инкриминирани дејствија;
- Инкриминираните дејствија според нашите податоци траат во периодот од 2004 до 2014 година, а дел од нив се завршуваат и во овој период преку поведени судски постапки или постапки за извршување.

Транспаренси Интернешнл – Македонија